

Grensoverschrijdende provinciale (archeologische) monumenten en structuren in Noord-Holland

Verslag themabijeenkomst Erfgoedteam

Woensdag 29 november 2017

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
2	Westfriese Ooringdijk en andere structuren	2
3	Aardkundige Monumenten	4
4	Discussie	5

1. Inleiding

Noord-Holland kent een aantal (provinciale) archeologische en cultuurhistorische monumenten en structuren. Voor een deel betreft het terreinen die zijn aangewezen vanwege hun archeologische waarden die nog in de ondergrond aanwezig zijn. Er zijn echter ook grotere structuren die de gemeentegrenzen overschrijden, zoals dijken en de Stelling van Amsterdam.

Tijdens deze bijeenkomst wilde het Erfgoedteam aan de orde brengen hoe de omgang met dergelijke provinciale structuren door gemeenten wordt ervaren, hoe de vertaling naar gemeentelijk beleid plaatsvindt en hoe de afweging van de cultuurhistorische en archeologische belangen versus de ontwikkelopgaven binnen de provincie Noord-Holland vormgegeven kunnen worden. Weten provincies en gemeenten wel wat grensoverschrijdende monumenten en structuren inhouden?

2. De Westfrieze Omringdijk en andere structuren

Carla Soonius, Regio Archeoloog West-Friesland licht toe wat de Westfrieze Omringdijk betekent voor gemeenten. De Westfrieze Omringdijk, met een lengte van 126 km, is sedert 1983 een provinciaal monument. De dijk heeft een hoge archeologische waarde en een zeer hoge cultuurhistorische, niet alleen het historische dijktracé, maar ook verwante onderdelen als inlaagdijken, wielen, kleiputten en de vele stolpboerderijen. Sinds 2010 valt de Omringdijk onder de Provinciale Monumentenverordening. Je mag niets aan de dijk slopen of verplaatsen zonder voorafgaand archeologisch onderzoek te verrichten.

De Omringdijk is vanaf de 12^e eeuw minstens in gebruik. Op sommige plaatsen is de loop van de Omringdijk in de loop der eeuwen aangepast. Hij is ook steeds verder opgehoogd. Uit archeologisch onderzoek is duidelijk geworden dat de wijze waarop de dijk is gebouwd, en opgehoogd van plaats tot plaats kan verschillen; lokale gemeenschappen waren voor het onderhoud aansprakelijk.

Meerdere gemeenten werken samen om de Westfrieze Omringdijk als bestemming voor cultuurtoerisme in Noord-Holland op de kaart te zetten. Hierbij komt echter de vraag bovendien wie er de uiteindelijke controle heeft over de dijk. Het Hoogheemraadschap is grootgrondbezitter van de dijk. De provincie verstrekt de vergunningen, terwijl de gemeente vaak handhaving uitvoert. Daarnaast zijn er veel verschillende organisaties die initiatieven nemen. En omdat de regels vaak per gemeente anders zijn, krijg je een versnipperd beeld. Carla Soonius geeft het voorbeeld van de bankjes op de dijk: in elke gemeente staat een ander soort bankje. Hierdoor oogt de Omringdijk niet als één geheel wat de beleving niet ten goede komt.

Daarnaast zijn er lokale initiatieven waarop geen controle is. De vraag is of in de nieuwe omgevingswet dergelijke zaken wel kunnen worden opgelost; uiteindelijk maak je per gemeente een omgevingsplan. Gemeenten kunnen er wel voor kiezen om een gezamenlijk plan te maken bij gemeentegrens-overschrijdende structuren. Carla betoogt dat de provincie overleg met de gemeenten moet voeren, en een vorm van regie. De vertaling van dit provinciale monument in bestemmingsplannen vindt niet voldoende plaats. Het provinciale *Beeldkwaliteitsplan (BKP) Westfrieze Omringdijk* is bij gemeenten en hun adviseurs, zoals een Monumentencommissie, niet of onvoldoende bekend. Er ontbreekt verder een integraal afwegingskader.

Vervolgens vindt discussie plaats. Men constateert dat het BKP in de meeste monumentencommissies inderdaad niet ter sprake komt indien er ontwikkelingen rondom de dijk plaatsvinden. Het is ook niet helder wat de criteria zijn om een plan voor te leggen aan bijv. de ARO ([Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling](#)). Is dat alleen bij aanleg van een grote woonwijk of ook al als iemand bij zijn woonhuis een schuur tegen of op de dijk wil bouwen? De ARO zou wel in deze trajecten een rol kunnen spelen. Volgens artikel 15 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening kan een bestemmingsplan voor advies worden voorgelegd. Het is wel een heel traject. Gemeentelijke ambtenaren zouden in het voortraject moeten signaleren dat een voorgesteld plan impact heeft op, in dit geval, de historische dijk. Dan kunnen zij voorstellen om het aan de ARO voor te leggen. De gedeputeerde RO dient wel eerst toestemming te geven voor behandeling in de ARO. De ARO brengt vervolgens advies uit

Belangrijk is in ieder geval om gemeente-ambtenaren bewust te maken van het archeologische en cultuurhistorische erfgoed, en de mogelijkheden om hier in ruimtelijke zin goed mee om te gaan. De provincie zou hiervoor het Beeldkwaliteitsplan beter onder de aandacht moeten brengen.

3. Aardkundige Monumenten

Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied heeft de opdracht gekregen van de provincie Noord-Holland om op te treden als vergunningverlener bij planontwikkeling waarbij Aardkundige Monumenten zijn betrokken. In dat kader gaat Adriaan van As langs bij de gemeenten om voorlichting te geven over aardkundige monumenten. Uit een groot aantal aardkundig interessante gebieden in de provincie is een keuze gemaakt om de indrukwekkendste daarvan de status van Aardkundig Monument te geven. Deze monumenten hebben zogenaamde aardkundige waarden met betrekking tot de geologische opbouw, geomorfologie (landvorm) en/of bodem van een gebied. Vaak gaat het ook om een bijzondere aardkundige ontstaanswijze van een gebied. Aardkundige monumenten worden extra beschermd. Zo mag de bodem niet beschadigd worden door te graven of inklinking door zware voertuigen, bijvoorbeeld om te bouwen.

In Noord-Holland zijn 16 gebieden aangewezen als aardkundig monument:

a. Duin:

- 1) Westelijke Kuststrook Texel;
- 2) duinen tussen Den Helder en Petten, Zwanenwater;
- 3) duingebied van Schoorl en Bergen;
- 4) duingebied Noord-Kennemerland, Bergen-Egmond;
- 5) duingebied Egmond - Wijk aan Zee;
- 6) duinen Nationaal Park Zuid-Kennemerland, Amsterdamse Waterleidingduinen;

b. Stuwwal:

- 7) Oude land van Texel;
- 8) Het eiland Wieringen;
- 9) Stuwwallengebieden van het Gooi;

c. Rivier:

- 10) Waver, Vecht en Aetsveldsche polder;

d. Veen:

- 11) <vervallen>;
- 12) Alkmaardermeer en Uitgeestermeer;
- 13) Naardermeer;

e. Zee:

- 14) Oude Veer en Anna Paulownapolder;
- 15) Buitendijkse zandplaten;
- 16) Benningbroek West;
- 17) Strandwal Spaarnwoude –Haarlemmerliede

Aan deze monumenten zijn vaak ook bijzondere aardkundige verschijnselen gekoppeld zoals actieve veenvorming in het Alkmaardermeer en een actief proces van primaire duinvorming in Zuid Kennemerland .

De aardkundige waarden zijn aangewezen in de Provinciale Ruimtelijke Verordening. De gemeente is verantwoordelijk voor aardkundig waardevolle gebieden en hoe met deze waarden wordt omgegaan. Aardkundige Monumenten hebben een hoger beschermingsniveau, waarvoor een bijzondere procedure geldt en de Provincie Noord-Holland bevoegd gezag is.

De uitvoering van VTH (vergunningverlening, toezicht en handhaving) ligt bij de omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied. De regels met betrekking tot de aardkundige monumenten staan in de Provinciale Milieuverordening Hoofdstuk 6. Er zijn gradaties van ontheffing, maar ook voorschriften voor aanvragen. Adriaan's collega, Leonie Kwak vertelt daar verder over. Bij haar komen wel veel aanvragen binnen, vooral voor wegen die door een aardkundig monument lopen en verbreed moeten worden. Niet alleen de druk op de bodem

neemt toe, maar ook de aantasting van de bodem via bodemenergiesystemen, ontgronden en het afgraven en afplaggen van grond. De aantasting van het aardkundig monument is onomkeerbaar en onherstelbaar. De dienst komt aan het eind van de rit in beeld. Dit is soms te laat en zij zouden eerder in het proces moeten worden ingeschakeld.

Aantasting:

- Activiteiten (verbod behoudens ontheffing)
 - Enkele vrijstellingen
- Aantasting **minder dan** 1 meter beneden maaiveld
 - Mogelijkheid tot ontheffing door Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied
- Aantasting **meer dan** 1 meter beneden maaiveld
 - Zwaarwegend maatschappelijk belang aantonen.
 - Gedeputeerde Staten besluiten

Aan het publiek is het vaak moeilijk uit te leggen wat het belang is van aardkundige monumenten, vooral omdat de aardkundige waarden niet direct zichtbaar zijn met het blote oog. Het gaat, net als bij archeologie vaak het geval is, om onzichtbare waarden. Ook binnen gemeenten is er een onbekendheid met de regelgeving over Aardkundige Monumenten en blijkt dat initiatiefnemers en vergunningverleners vaak zelf de regelgeving invullen. Een eerste stap is daarom om het belang voor gemeenten zichtbaar te maken middels een voorlichtingscampagne. Gemeenten kunnen voor informatie of vergunningaanvragen mailen via grondwater@odnzkg.nl

4. Discussie

Vervolgens wordt de discussie geopend. Verschillende personen vragen zich af hoe dit zal gaan met de nieuwe omgevingswet. Hoe hou je als gemeente rekening met een aardkundig waardevol gebied? Uiteindelijk mogen gemeenten zelf afwegingen maken. Straks in de Omgevingswet, vallen Aardkundige Monumenten onder aparte regelgeving: je hebt altijd een ontheffing van de Provinciale Milieuverordening (PMV) nodig, óók als je een Omgevingsvergunning hebt gekregen. In de PMV zijn wel voorbeeldregels opgenomen voor aardkundig waardevolle gebieden. Die zouden in de nieuwe bestemmingsplannen kunnen worden opgenomen. In sommige gevallen overlappen aardkundige monumenten & aardkundig waardevolle gebieden (= niet in de verordening); het aanvragen van een vergunning is echter alleen noodzakelijk bij een aardkundig monument. Voor monumenten zal de provincie straks een verbodstelsel invoeren. Hoe het precieze beheer en beleid eruit zal gaan zien, is mede afhankelijk van de politiek.

Een belangrijke conclusie is dat het besef er is dat de omgevingsdienst veel eerder in het proces betrokken moet worden. Deze zaken zijn ook meegenomen in de nieuwe leidraad. Het bewustwordingsproces is een langlopend proces, maar beleidsmedewerkers van de provincie zijn hier druk mee bezig. Het begint steeds meer een vanzelfsprekendheid te worden.

Handige sites en links:

- [Leidraad Noord Holland.](#)
- [Website Aardkundig Erfgoed](#)
- [WAARDEvol filmpje](#) door Provincie Noord-Holland

Aanwezigen

Carla Soonius (regio archeoloog West-Friesland)
Adriaan van As (Omgevingsdienst)
Joke Bruine- de Groot (gemeente Velsen)
Yvette Burnier (Steunpunt en NMF)
Monica Dütting (Erfgoedteam en NMF)
Leonie Kwak (Omgevingsdienst)
Ana van der Mark (secretaris Erfgoedteam)
Barbara Oosterwijk (NMF, verslag)
Connie van Rijn-Spits (gemeente Beverwijk)
Lodewijk van Roij (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)
Els Romeijn (Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)
Marjorie Verhoek (voorzitter Erfgoedteam)

**MOOI
NOORD-
HOLLAND**

ADVISEURS
OMGEVINGSKWALITEIT

Het Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland is een samenwerking tussen MOOI Noord-Holland en Stichting NMF en wordt mogelijk gemaakt door de Provincie Noord-Holland en de RCE.

info@steunpunterfgoednh.nl | www.steunpunterfgoednh.nl